

ביאורים

כל אדם נפגש במהלך חייו עם חסרונות המעמידים אותו בפני מצב קשה. ניתן למנות שלושה סוגים של חסרונות. הראשון הוא ה'יסורים'. מציאות שבה האדם ממשך את חייו בעולם, אך נפגש לפתע עם דבר הגורם לו סבל. השני הוא ה'מלכויות'. המצב הטבעי לישראל הוא מצב שבו הם חופשיים ובני חורין לנהוג כרצונם הקב"ה. כאשר אומה זרה שולטת בישראל, הם משתעבדים לכוח זר, וכתוצאה מכך נגרמים להם סבל וחסרונות רבים. השלישי, אותו הגדיר המהר"ל - "ההעדר בעצמו", הוא 'מלאך המוות'. מלאך המוות הוא עצם המציאות של החיסרון וההעדר - מציאות המוות בעולם.

שלושה תנאים במדרש, נדרשו לשאלה מהו החיסרון שממנו מהווה 'חירות', וכל אחד מהם הסביר שהחירות היא מאחד מהשלושה הללו. המהר"ל מסביר שלפי השיטה הראשונה התורה מהווה התנגדות מוחלטת לחיסרון של מלאך המוות, ולכן מי שדבק בה, ניצל לגמרי מן המוות. השיטה השנייה סוברת שאמנם יש בתורה כוח של חירות, אך מכיוון שמכל מקום אנו בעולם הזה הגשמי, היא אינה גורמת לאדם להיחלץ מן החיסרון בעצמו - המוות, אך כן מצילה אותו מן המלכויות שמתנגדות לישראל. השיטה השלישית סוברת שגם מן המלכויות התורה אינה מצילה, מכיוון שהם מציאות קבועה בעולם של חיסרון, אולם היא כן מצילה מן הייסורים, שמהווים מציאות זמנית חולפת של חיסרון.

הסבר אחר כותב המהר"ל, שלפיו השיטה הסוברת שהתורה היא חירות ממלאך המוות סוברת שהחירות היא רק ממנו, כיוון שהוא חיסרון תמידי, אולם לא מציאות זמנית של חיסרון כשיעבוד המלכויות, השיטה השנייה מוסיפה גם חירות ממלכויות, כיוון שגם הן מציאות של חיסרון השולטת בזמנים מסוימים שבהם אותה אומה מתחזקת ומתגברת, אך לא מציאות שהיא זמנית ורגעית לחלוטין כייסורים, והשיטה השלישית סוברת שהדבק בתורה זוכה לחירות מושלמת מכל חיסרון.

בנוסף, מסביר המהר"ל מדוע הניחה הגמרא בתחילת דבריה שלולי החטא של אבותינו, הם לא היו יולדים ילדים. הוא אומר שלידת ילדים מכוחו של האדם היא שינוי שהוא עובר, וזה שייך דווקא בדבר שיש בו חיסרון, שהרי דבר שאין בו חיסרון הוא כבר מושלם לגמרי ולא שייך לשנותו.

הרחבות

• למה העולם נברא חסר?

יְכַל הוֹיָה הוּא שְׁנוּי, וְהַשְׁנוּי הוּא בְּדָבָר שֶׁהוּא חָסֵר. לשם מה הקב"ה ברא את העולם במצב של חוסר? האם לא היה עדיף לברוא עולם שלם?

הרב קוק מסביר ששלמות מוחלטת, כזו שמרוב גודל אין לה מה להוסיף ולהתעלות, חסרה נדבך חשוב מאוד. לפי תפיסתנו, מציאות שאין לה שום יכולת התקדמות והתעלות, היא מציאות חסרה. לכן, גם השלמות הגדולה ביותר חייבת לכלול בקרבה את יסוד ההתעלות. התעלות תתכן רק במקום שיש בו מצב של חוסר. יוצא אפוא שהמציאות השלמה ביותר חייבת לכלול מצב של חוסר, על מנת שתהיה ראויה באמת לתואר: 'שלם'. אמנם במבט ראשוני נראה שזו תפיסה פרדוקסלית הסותרת את ההיגיון הפשוט, אך לפי הסברינו - ההיגיון דווקא מחייב אותה.

הרב קוק מסביר על פי עיקרון זה את המגמה בבריאת העולם: הקב"ה יצר בעולם שלנו מצב של חוסר על מנת ליצור את מגמת ההתעלות, שמבלעדיה אין המציאות יכולה להיקרא שלמה באמת. על פי תפיסה זו, מציאות השינויים, החסרונות וההפסדים אינה מצב של 'בדיעבד'. מצבים אלו גורמים לעולם לגלות בקרבו את השלמות האמיתית, זו הכוללת בקרבה גם את יסוד ההתעלות בו עסקנו [אורות הקודש ב עמ' 530].

שאלות לדין

מה הכוונה "יסורים שהם במקרה", וכי יש מקרה בעולם? מדוע המלכויות מתנגדות 'בעצם' לעם ישראל?

וְיָמָה שְׁסוֹבֵר רַבִּי יְהוֹדָה שֶׁהוּא חֲרוּת מִן מְלָאךְ הַמְּנוּת, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה מִן הַמְּלָכִיּוֹת, וְרַבְּנָן מִן הַיְסוּרִין. פִּי לְדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה רוּצָה לִוְמֵר חֲרוּת אֶף מִן מְלָאךְ הַמְּנוּת, שֶׁהוּא הֶעָדֵר בְּעַצְמוֹ. אָבֵל דַּעַת רַבִּי נַחֲמִיָּה דִּינָקָא מִן הַמְּלָכִיּוֹת הוּא חֲרוּת, שֶׁהַמְּלָכִיּוֹת אֶף שֶׁהֵם מִתְּנַגְּדִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵינֵם בְּעַצְמָם הֶעָדֵר, רַק מִתְּנַגְּדִים לְיִשְׂרָאֵל, וְלִכְךָ דִּינָקָא חֲרוּת מִן הַמְּלָכִיּוֹת וְלֹא מִן מְלָאךְ הַמְּנוּת. וְלִרְבָּנָן דִּינָקָא מִן הַיְסוּרִין, שֶׁהֵם מְקַרְיִים, שֶׁכָּל הַיְסוּרִים הֵם מְקַרְיִים בְּלִבָּד, שֶׁהֵם בָּאִים עַל הָאָדָם בְּמִקְרָה, וְאֵין מְקַרְיִים יְכוּלִים לְשַׁלֵּט בְּתוֹרָה שֶׁהִיא שְׁכָלִית. אָבֵל הַמְּלָכִיּוֹת, שֶׁהֵם מִתְּנַגְּדִים הוּא בְּעַצְמָם, פִּי הַמְּלָכִיּוֹת מִתְּנַגְּדִים בְּעַצְמָם לְיִשְׂרָאֵל, אֵינֵם כֶּף, פִּי אֵין הַדְּבָר שֶׁהוּא בְּמִקְרָה כְּמוֹ דְּבָר שֶׁהוּא בְּעַצְמָם. וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁכָּל אֶחָד בָּא לְהוֹסִיף. פִּי לְדַעַת מִי שְׁאוּמֵר חֲרוּת מִמְּלָאךְ הַמְּנוּת, אֵין חֲדוּשׁ כָּל כֶּף, פִּי מְלָאךְ הַמְּנוּת שׁוֹלֵט תְּמִיד, וְהַתּוֹרָה מְבַטֵּלֵת דְּבָר שֶׁהוּא שׁוֹלֵט תְּמִיד. אָבֵל הַמְּלָכִיּוֹת אֵינֵם תְּמִידִים, אֵין הַתּוֹרָה גּוֹבֵרֵת עַל זֶה. וְלְדַעַת מִי שְׁאוּמֵר אֶף חֲרוּת מִן הַמְּלָכִיּוֹת, פִּי הַמְּלָכִיּוֹת שׁוֹלְטִים בְּעוֹלָם זְמַן מְיֻחָד, וְלִכְךָ אֵין שׁוֹלְטִים עֲלֵיהֶן, אָבֵל הַיְסוּרִים הֵם לְפִי רְגַע בְּלִבָּד, כְּמוֹ שֶׁהוּא עֵינֵן מְקַרְהָ לְפִי רְגַע, אֵין כֶּף. וְרַבְּנָן אוֹמְרִים, אֶף יְסוּרִים שֶׁהֵם בְּמִקְרָה לְפִי רְגַע, גַּם כֵּן הַתּוֹרָה מְבַטֵּלֵת, עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא שׁוֹם הֶעָדֵר.

וְעוֹד יֵשׁ בְּזֶה דְּבָרִי חֲכָמָה בְּאֵלוֹ שְׁלוֹשׁ דְּעוֹת. פִּי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא תְּלִיתָאִי, מְבַטֵּלֵת אֵלוֹ שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים, וְהֵבֵן זֶה. וְהֵבֵן גַּם כֵּן סֵדֵר שְׁלֵהֶם, תְּחִלָּה קְאָמֵר חֲרוּת מִן מְלָאךְ הַמְּנוּת, וְאַחַר כֶּף חֲרוּת מִן הַמְּלָכִיּוֹת, וְאַחַר כֶּף חֲרוּת מִן הַיְסוּרִין.

וּלְפִיכֶן קְאָמֵר רִישׁ לְקִישׁ: בְּאוֹ וְנַחְזִיק טוֹבָה לְאַבוֹתֵינוּ שְׁאֵם לֹא חֲטָאוּ הֵם אֲנוּ לֹא בְּאֲנוּ לְעוֹלָם. וְהִיָּה סִבּוֹר הַגְּמָרָא מְפִינֵי שֶׁכָּל הוֹלְדָה הוּא הוֹיָה, וְכָל הוֹיָה הוּא שְׁנוּי, וְהַשְׁנוּי הוּא בְּדָבָר שֶׁהוּא חָסֵר*. שֶׁהַשְּׁלֵם בְּשִׁבִיל שְׁלֵמוֹתוֹ הוּא מְקַיֵּם, וְאֵינֵנוּ בְּעַל שְׁנוּי. וְכֹאשֶׁר קִבְּלוּ הַתּוֹרָה, אֲזִי הָיָה שְׁלֵמִים מְכָל וְכָל, וְהָיָה רְחוּקִים מִן הַשְׁנוּי כְּמוֹ שֶׁאֶמְרָנוּ.

את דעות החכמים, שבמתן תורה זכו, לדעת רבי יהודה בחירות ממלאך המוות, לדעת רבי נחמיה בחירות מהמלכויות ולרבנן בחירות מהייסורים, ניתן להסביר בשני אופנים. דרך אחת היא שלדעת רבי יהודה החירות היא אף ממלאך המוות, שהוא עצם החסרון. ורבי נחמיה סובר שהחירות היא מהמלכויות, שהן לא עצם החיסרון, אלא שהן מתנגדות לישראל, לכן לדעתו החירות היא רק מהמלכויות ולא ממלאך המוות. ולרבנן החירות רק מהייסורים, שהם מקריים אינם מהותיים וקבועים. לדעתם אין המקרה יכול לשלוט בתורה, אבל המלכויות, שבמהותן הן מתנגדות לישראל, בזה אין התורה נותנת חירות, כי אין להשוות דבר שהוא מקרי לדבר שהוא מהותי. וניתן לפרש את מחלוקתם באופן אחר, שכל אחד מהחכמים מוסיף על דברי קודמו. רבי יהודה אומר חירות ממלאך המוות, שהוא נמצא ושוטט תמיד, והתורה מבטלת את מי שעומד מולה ושוטט תמיד. אך לא חירות מהמלכויות, שהן דבר שאינו קבוע. ורבי נחמיה מוסיף חירות אף מהמלכויות, שהן שולטות בעולם בזמן מסוים¹ ולכן התורה שולטת עליהן. ורבנן באו להוסיף עוד, חירות אף מהייסורים, שלא זו בלבד שאינם קבועים אלא מקריים וחולפים מיד, גם אותם מבטלת התורה. נמצא שהעוסק בתורה אין לו חסרון כלל.

במחלוקת זו ישנם דברי חכמה. התורה היא² משולשת [מורכבת מתורה נביאים וכתובים] מבטלת שלושה דברים. הבן דבר זה. הבן גם את הסדר שאמרו חכמים: בתחילה אמרו חירות ממלאך המוות, אחר כך חירות מהמלכויות ולבסוף חירות מהייסורים. מפני שהתורה היא השלימות המוחלטת כמו שהתבאר, לכן אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאם הם לא חטאו לא היינו באים לעולם. סברת הדבר, כל הולדה היא הווה חדשה,³ וְכָל הוּיָה חֲדָשָׁה הִיא שְׁנוּי מֵהַמְּצַב הַקּוּדֵם.⁴ משמעות הדבר שהמצב הקודם היה חסר, כי הדבר השלם אינו משתנה אלא מתקיים כמות שהוא. בשעה שקבלו ישראל את התורה היו ישראל שלמים לחלוטין, ורחוקים מהשינוי כמו שבארנו.

ביאור מחלוקת החכמים בשני אופנים: כל אחד שולל הסבר חבירו, כ"א מוסיף על חבירו

התורה היא שלימות. ישראל במתן תורה הגיעו אל השלימות